

III. ÖNÉRTÉLMÉZÉSEK

„Iskolába menni, ez lenne a változás, hogy művelődjenek...”

Elvégeztem a tizenkét osztályt, utána csináltam egy kereskedelmi, dolgoztam, bárban, vendéglőben, jelenleg nem dolgozom, az őszől úgy néz ki, egy óvodát veszek át, roma nemzetiségű óvodát. A testvérem tanít, jelenleg tanfolyamon van, roma gyerekekkel foglalkozik, Szeredában.

Az iskolához és a tanuláshoz való viszonya milyen a gyerekeknek, a szülőknek?

Vannak, akik szeretnék, vannak, akik nem engedik, mert azt mondják, ha a többi közé bevegynének, akkor nincs esélyük, lenézik őket, nem tanítják úgy, mint a másokat, ezt azért nem akarják. Volt szó róla, hogy itt is megindul az iskola, itt a faluban, de sokan azért nem akarják, mert nincs amivel engedjék őket, tényleg olyan viszonyba vannak itt a faluban, gyenge, nem akarják, azt mondják, ha megindulna egy teljesen roma csoport, akkor így megengednék, de így nem akarják, mert vannak biza eltérések mindenütt, a gyermekek sem egyformák.

Akkor pillanatnyilag nem működik külön roma osztály a faluban?

Nem működik.

És így körülbelül hány roma gyerek jár iskolába?

Hát nincsen olyan sok, 10-15 körül járhatnak. Nem sokan.

Azért sem járnak, hogy megkapják a gyereksegélyt?

Azért járnak a legtöbben, nem tanulnak. Elég nehéz.

Jobb lenne, ha lenne külön csoport?

Hát akkor biztos, hogy több lenne, attól függ, hogy kinek hogy tudja a zsebbe engedni, mert tényleg olyan szülők vannak, hogy nincsen egyáltalán munkahelyük, nem dolgoznak, nincs amiből, gyenge.

De az óvoda az ingyenes?

Ingyenes az óvoda, s segítik, megsegítik őket, hogy tudják engedni óvodába, valami pénzt fognak kiutalni, a romaszövetség által. Akkor a szülők nem kell fizessenek.

Ebédet is kapnak, vagy csak délig lesznek ott?

Csak délig, de közben kapnak kiflit, valami ilyesmit, az iskolában úgy van, ott is kapnak.

Vannak olyan roma szülők, akik akarják, hogy a gyerekek járjanak iskolába?

Hát vannak, akik akarják, de legtöbben nem akarják, nem értik, vagy nem fogják fel, hogy ennek értelme van, ha valamit el akar az életben érni, e nélkül nincsen semmi. Nincs siker egyáltalán. Így is soknak olyan van, egyeteme van, minden, s nem jut be sehova, mert nézik azt es, hogy roma valójában, sok helyt. Iskola nélkül még nehezebb. Elég nehéz.

Itt helyben nincs semmi, ahol dolgozhatnának a szülők?

Nincs, elmennék eprészni, málnászni, gombászni, nyáron, de télen...

A helyi vezetéssel milyen a viszony?

A községközpontoz tartozunk... Attól függ, hogy milyen, mert vannak olyanok, hogy lopnak, s akkor megvannak a nézeteltérések. Megvan a különbség, mert minket ismernek, ott jártunk iskolába, minden, nem is voltunk úgy nézve, mint a többiek, ez az igazság, más mindenképpen más. Minket másképp vesznek, őket másképp veszik, ha iskolád van, más.

Ebben lát pozitív dolgot, ha járnának iskolába?

Persze, ez sokat jelentene, biztos, hogy sokat jelentene, a nélkül, iskola nélkül nem lehet, más a tekintélye, nem mindegy, hogy azt nézik, ez most egy hülye, nem tudnak vele beszélgetni, még a nevét sem tudja aláírni, akármit alá lehet írni velük, másabb, ha iskolád van.

Egészségügyi ellátás?

Az is elég gyenge, most három doktornő van a faluban, ahhoz vannak iratkozva a legtöbb, de hát nem törődnek ezek az egészséggel nagyon, ott is megvannak a különbségek, nem tisztálkodnak, mocskosok, többféle szempont van, vannak hátrányok.

De eljárnak, ha valami baj van?

Persze, ha valami baj van, a doktornő fogadja úgy, mint egy más rendes embert, nincsen itt, hogy a doktornő nem fogadja, nagyon rendes.

Ha kórházba kerülnek?

A néptanácsról adnak egy szegénységi bizonyítványt, s ezzel tudják intézni, hogy ne keljen fizessenek.

Van-e itt rendőr, milyen vele a kapcsolat?

Az is a községközpontban van. Járnak ki rendesen ide rendőrök, ha valami baj van, rendesen kijárnak.

Csak akkor, ha valami baj van?

Legtöbbször kijárnak hetente, mikor hogy, ellenőrzésre, nincs-e valami gond, mert elég gyakran van, hogy verekednek.

Van valaki, akivel a rendőrség folyamatosan tartja a kapcsolatot?

Hát azt nem tudom, ők külön laknak, fent a gödörben, szerintem van, csak valaki kell legyen, egy, aki mondja, hogy mi a probléma, kell legyen.

A szülőkkel való kapcsolattartást te hogy fogod megoldani?

Nem tudom, ez hogy lesz, de nincs is, aki tanítson, nincsen senki, itt a faluban mi vagyunk, más nincsen, akinek iskolája van. A romaszövetség meg akarta indítani ezt most az ösztől, de nincs aki elvállalja.

Mi lesz, ha valaki olyant, aki tanítóképzőt végzett, ki helyeznek?

Akkor úgy igen, akkor meg lehetne szervezni, erre ki volt a pénz utalva, az elnök idejárt, lehetne megindítani az iskolát, a gyermekeket össze is írtuk, feljártam én a gödörbe, s összeírtuk a gyermekeket, lennének, jó páran lennének, akik szeretnének járni. Kéne valaki olyan, akinek iskolája van, mert van, termet is adtak, ha megindul az osztály, az igazgató beleegyezett, szeretné ő is, hogy külön osztály indulna.

Fogod te a roma nyelvet az óvodában tanítani?

Persze, a roma nyelv fog tanítódni, így az óvodában, utána az iskolában, tanulják majd folyamatosan ezt.

Te hol tanultad meg a nyelvet?

Hát ez tanfolyamon keresztül megy, van olyan három hónapos tanfolyam, a testvérem is most ott van, Călimănești-en van, direkt ilyen roma tanfolyam, hát nem egészen perfekt beszélni, de meg lehet tanulni. Minden évben van egy olyan tanfolyam.

Igénylik ezt a gyerekek, hogy megtanulják, vagy nem fontos számukra?

Van, aki igényli, van, aki nem, mindenki nem egyformán veszi, de van, aki szeretne megtanulni, szerintem eléggé érdemes lenne, mert több helyt fel lehet használni ezt a roma nyelvet, elég érdekes nyelv.

Fontos a nyelv abban, hogy az identitástudatukat megőrizzék?

Fontos szerintem, van, aki beszél otthon, mert vannak olyanok, de más családban egyáltalán nem is beszélnek, fontos lenne, hogy ők is tudják, hogy romák, mert végül is roma, s nem tudja a nyelvet.

Nő a roma lakosság létszáma?

Nő, ők az egyetlenek, ahol nő, nem nézik azt, hogy szegénység van, a gyermekek születnek, sok gyermek születik, nagyobb a létszám, mint régen.

Kiköltöznek a gödörből?

Nem. Úgy vannak, hogy az egész úgy egyben van, építenek, házakat, sokan egymás hegyén hátán.

Tehát nem történik meg, hogy kiköltözzenek, ha például van egy eladó ház a faluban, és van pénzük, akkor sem veszik meg?

De nem is az, a faluban is a lakosság olyan, nem igen engedik, hogy valaki olyan költözzön oda, nem engedik meg egyszerűen, de nincs is pénzük a romáknak, alig élnek.

Akinek van munkája, hol tudna munkát vállalni?

Elég nehéz, nincsen olyan, aki dolgozik, csak nyáron járnak az erdőre.

Napszámra?

Ritka, amelyik napszámra jár, nem igen hívják. A bátyám napszámrajár, de ő kőműves, ő egész Hargita megyében dolgozik, nem igen hívják őket, az a baj.

A társas?

Nem tudom, nem is mennek, szerintem, ha mennének, akarnák, azért csak lenne munka, főleg így pityókaszedés, ez az, csak több a munka.

Saját földjeik?

Nincs semmi.

Mi a véleményed a vegyes házasságról?

Hát... itt nem igen van, itt megvan a nézeteltérés, nem házasodnak össze, legalábbis itt nálunk a faluban. Azért csak problémák adódnak, úgy es, fenn marad, hogy az egyik ilyen, a másik olyan, örökké fog problémalenni ebből, én így látom. Megvan, ha

valami probléma van, hogy te roma vagy, te ez vagy, s csak adódnak problémák.

Itt az asszimiláció nem fenyeget, hogy az egyik feladja a nemzeti séget?

Nem, nincsen meg ez.

Katolikusok a romák? Egyáltalán milyen a viszonyuk az egyházzal?

Problémák vannak, ha meghal valaki, a pap nehezen akarja eltemetni, mert nem fizetnek adót, egyáltalán nem fizetnek semmit, akkor mennek csak a paphoz, ha valamire szükségük van, keresztlő, temetés. Akkor mennek csak. Van egy család, amelyik szokott járni, innen a gödörből, az a felelős, az jár, más nem. A pap nem akarja eltemetni, de aztán végül ha lefizetik azt a pénz, akkor eltemeti, nem teszen különbséget így a szertartásban, sőt elég szépen elbúcsúztatja.

Megkeresztelik a gyerekeket?

Attól függ, vannak olyanok, hogy 14-15 évesek, s még nincsenek megkeresztelve, nem egyformák a családok, ha beteg a gyermek, elviszik megkeresztelni. Akkor vannak olyanok, akik nincsenek megkeresztelve.

Elsőáldozás?

Az nincs, amelyikiek iskolába járnak, csak azok.

Összeházasodnak egyházi szertartás szerint?

Összeállnak, változtassák, szétválnak, máshoz mennek, itt nincsen házasság.

Ez miből adódhat?

Azt mondják, nem köti össze őket a pap, nem érvényes a pap, amit mond. Azt gondolja, hogy a pap összeköti a házasságot, de az után is van olyan, hogy elválnak, akkor az eskü úgysem tartotta

őket össze, ha megélnék, így is megélnék, nem veszik ők komolyan a házasságot.

Te erről hogy gondolkodol?

Én komolyan veszem, nálunk komolyan vesszük, az unokatestvérem is most házasodott, nálunk a nélkül nem lehet, mindenütt más.

Vállalnak-e a romák a faluban valamilyen közéleti szerepet?

Senki, de nincs aki. Nincsen olyan, aki a tanácsban részt venne. Lázárfalva, Tusnád, ott vannak, tanácsosok, felelősök.

Van olyan roma személy, akire felnéznek?

Nincs. Van az a felelős, G.S., ő a felelős az egész cigányságért.... ha valamilyen probléma van, akkor ő felel.

Felnéznek rá?

Van amelyik igen, van aki nem.

Azok, akik kikerültek, iskolát, egyetemet végeztek, azokat tisztelik?

Igen, más szemmel nézik, akárhová mentünk, s beszélgettünk, fogadtak. A helyiek is másképp néznek reánk. De ők azt is mondják, hogy mi már másak vagyunk, nem olyanok vagyunk, mint ők, mi már nem közéjük tartozunk.

De ezért nektek is meg kellett harcolni, tanulni kellett.

Biztos, hogy igen, nehezen, sokat, elég nehéz volt. De nem volt meg nekünk az, hogy nézeteltérés, hogy roma vagy ez vagy az, sőt az elsők között voltunk, az igazgató, mindenki szeretett, ez nem volt meg sehol sem.

Nem néznek fel ilyen szempontból rátok, hogy nektek sikerült?

Szerintem nem tudják azt ők meggondolni, milyen értelme van az iskolába járásnak, szeretnének ők is írni, olvasni megtanulni, ennél egyebet nem igen akarnak.

A kommunizmusban jártak-e iskolába?

Nem, akkor sem.

Vannak-e saját vállalkozások?

Itt nincsen, itt mindenki magánúton van, van, amelyik seprűt köt, eladja a faluban, felmennek Szeredába, hol el tudják adni, oda mennek, nem az egész, csak egy-két személy, aki ezzel foglalkozik. Téglát vetnek. Van úgy, hogy kijönnek valahonnan, megrendelik, nem tudom mennyi téglát, inkább ebből van nekük jövedelmük, 10-20 000 téglát kivetnek, 800 lej vagy 1000 lej egy téglá, felvállalják.

Sokan dolgoznak ebben?

Van két-három család, például a szomszédunkba is két család, azok egész nap csak azt vetik, el is tudják adni, mert vannak megrendelők, s azon kívül is vetnek, ha keresnek, elkel, sokat eladnak.

Valamilyen rendezvényük a romáknak van-e? Úgy tudom, hogy itt a faluban van romabál.

Rendeztek, de az is kimaradt. Nem volt, aki rendezze, a bátyám szokta rendezni, én szoktam így színdarabokat előadni, betanítani őket, előadjuk a színdarabokat. Most Simonban is voltunk, s ott alakítottunk egy csoportot, Simonban, Cigánykerék Táncegyüttest.

Itt nincs táncsoport?

Nincs.

Miért?

Próbáltuk tanítani, de nem érdekelte, egyszer eljöttek, s az sem érdekelte őket, pedig szerintem ennek van értéke.

Semmilyen közös fellépés? Valamilyen egyesület?

Nincs.

Tudják ők, hogy a romaszövetség tagjai, vagy a romaszövetség felvállalja őket, aki roma, az oda tartozik?

Odatartoznak a romaszövetséghez, de külön felelősök vannak, akik odatartoznak, azok a tagjai, a csoportok azok máshelyre vannak sorolva. Őket az sem érdekli, a romaszövetség. Kapnak, mert segítséget kapnak, sok csomagot, ez G. S., ez megy s minden hónapban egy rend csomagot hoz, ruhát, öltözet, ez az. Nem mindenkinek jó az sem.

Ha valamilyen konfliktusuk van, és el kell menjenek valamilyen intézményhez, akkor...?

Akkor fordulnak a romaszövetséghez, s akkor azon keresztül az elnök, csak oda fordulnak, mert nincs ahova forduljanak, felelősön keresztül.

Ha nincs gond akkor semmi?

Nem, nem, ők megvannak magukban.

Van saját vallásos mozgalom?

Nincs.

A helyi magyar közösség hogyan ítéli meg a romákat? Tesznek-e különbséget a romák között?

Megvan ez a különbség, mert viselkedéstől is függ, vannak sokan, akik mennek, lopnak, mert nincs amit egyenek, s akkor le vannak nézve, minden. Nem mindenkit egyformán ítélnék meg, ha lássák, hogy rendes vagy, dolgozol valahol, akkor másképp néznek reád, nem foglalkoznak veled. Vannak olyanok, tényleg fiatal gyermekek is, nem tisztelik az öregeket, csúfokat mondanak, azt már másképp nézik.

Vannak-e kapcsolatok a helyi lakosság és a roma közösség között? Van-e olyan rendezvény vagy ünnepi alkalom vagy gyűlés, ahol találkoznak?

Nincsen, a gyűlés külön van nekik, a magyaroknak, külön van a romáknak. Az emberek, nem találkoznak, vagy a postán, ha a gyermeksegélyeket vesznek ki, ez az. Üzletekben, máshol nem.

Ha napszámot igényelnek a helyiek, feljönnek s megkeresik az arra való romákat?

Akkor igen, megvannak akiket szoktak hívni, azokat, akik olyanok, hogy rendesek, vagy volt náluk.

Családok között vannak kapcsolatok?

Van, persze. Például nálunk is, a szomszédsággal jól vagyunk, járunk, az, hogy anyja postaki hordó is, nálunk nincsen az, hogy nézeteltérés, vannak, például bátyáméknál is, olyan környezetben laknak, hogy szomszédokkal összejárnak, lakodalomba meghívják, nálunk nincsen az, hogy most kivétel, akár osztálytárs, barát-nők, mi az az igazság, hogy mi nem is barátkoztunk a romákkal egyáltalán, úgy nőttünk fel az iskola miatt is, nem voltak roma barátok, s akkor már más.

Általában honnan szerzik a romák az információkat? Újság, tévé, rádió?

Hát nincsen semmi, se rádió, semmi, nincsen áram, újság semmi.

Akkor honnan szerzik az emberek az információkat?

Hát nemigen, elmennek falukba, városokba, s akkor onnan felszednek, vagy ha valaki valamit mond, azt meghallgatják. Meghallják, ha a postára mennek pénzért, ott az emberek beszélgetnek, azt felszedik, hogyha.. sokan vannak úgy, hogy a börtönökben vannak, ha amnesztia vagy valami ilyesmi van, akkor ők azt meghallják, összeszedik az utcáról, innen-onnan. Akármilyen politikai hírek, azt felszedik az utcáról, hát nincsen máshonnan, tévé nincs, rádió nincs, a villany miatt.

Hányan laknak a faluban, akik nem a gödörben laknak és romának vallják magukat?

Hát.. egy pár család, nincsen olyan sok, bátyámék, s azon kívül van még két család. Bátyámék ők annak vallják magukat, nem is tagadják, nincs aminek tagadni. Ők más körülmények között

laknak, ott van tévé, rádió. Ott is a menyecske, amelyik most házasodott, az unokatestvérünk, iskolát végzett, mérnökije van, dolgoznak. Iskolázottabbak, mint mások, más körülmények között élnek. Munkába járnak.

Te itthonról tanultál-e roma nyelvet?

Én itthonról, a testvéremen keresztül, én a könyvből, én nem csináltam meg a kurzust, én most megyek ezután, én így a könyvet saját magamtól. Egy ilyen cigány könyv van, azt kaptuk a romaszövetségtől, s akkor azon keresztül, a szavakat megtanultam, s tán már könnyebb fordítani. A kurzusra kell még menjek, ez nem elég, csak folytatni kell, tovább folytatni, nem hagyom annyiban, ez egy nyelvi, s ezt kell tudni.

Itthon a nagyszüleid, szüleid beszélnek a nyelvet?

Nem, senki sem beszél.

Smit szólnak ahhoz, hogy megtanulod?

Hát azt mondják, jó, hogy megtanulom, ebben semmi szégyen nincsen, a testvérem nem akarta először, de beleegyezett, mert végül is értelme van, iskolába is felhasználja, s ha megy valahová, ha megy egy másabb iskolába, akkor az egy jó pont, ha tudja.

Roma énekeket is tanultál?

Énekek s minden van, a himnusz van, sok minden van. Sokat tanultam én, hogy a testvérem iskolába van, a gyermekeknek tanít énekeket, s itthon énekel, s megtanulom.

Itt van a faluban saját roma népdal, tánc?

Tánc van, a falu között itt táncolnak, ilyen vegyes tánc, nem az eredeti cigány tánc, ilyen vegyesen táncolnak. Énekeket nem igen tudnak ezek, főleg a kisebbek a mostani énekeket éneklük.

Zenész?

Itt nincs.

Ötözködésben különböznek a helyiektől?

Hát az öltözködés az olyan, hogy elég hanyag az öltözködésük, ez az igazság, nem tisztálkodnak, nem törődnek az öltözetükkel, melyik hogy, nem egyforma, de nincs meg az az eredeti szoknya, nekik nincsen. Egy időben hordták, de aztán nem hordják, többen hordták azokat a lerakott szoknyákat. Ahogy kapják a csomagokat, nem mossák, amit kapnak, azt vesznek fel. Sajnos, mert több hely van, hogy együtt kell utazni velük, már csak azért lenézik őket, mert büdösek, akkor húzódoznak, elég kár.

A saját jövődet hogy látod? Mit szeretnél elérni?

Hát, jobbat mint most, szeretnék továbbtanulni... Egyetemre valamerre, mindenestre szeretném továbbfejleszteni ezt a cigány dolgot. Hát most lett volna esély, lett volna egyetem, úgy volt, hogy indul Kolozsváron, ha lesz, akkor valamerre. Az jó, ha van, ha iskolád van, annak hasznát lehet venni, másképp nem tudsz elhelyezkedni.

A roma lakosság helyzetét a jövőben hogyan látod?

Hova tovább romlik.

Roszbabb most, mint 1989 előtt volt?

Hát rosszabb, rosszabb a helyzet, mert nincsen jövedelem sehonnan, akkor másabb volt, akkor kollektív gazdaság volt, akkor kötelező volt dolgozni, akkor nem volt, hogy nem dolgoztak, kellett hogy dolgozzanak, az istállóban, a teheneknél, másabb volt a megélhetés, jobban jártak dolgozni. Akkor muszáj volt dolgozni. Elég nehéz, a kicsi gyermeksegély, olyan családok vannak, hogy részegesek, azt is megiják. Csak romlik. Ha dolgoznának...

Mit gondolsz, mi lenne a legfontosabb? Mi az, amit meg kellene tartani, s mi az, amit meg kellene változtatni?

Hát kellett volna, hogy a hagyományokat tartsák meg, az, ami érték lett volna, azokból is sok elveszett, azokat sem tartják, az eredeti hagyományokat, azt kellett volna megtartani. Változtani

pedig, iskolába menni, ez lenne a változás, hogy művelődjenek, az emberek közé tudjanak beilleszkedni, ezen kellene változtatni.

Van-e olyan hagyomány, ami csak a roma nemzeti ségre jellemző és a faluban megtartják, nagyon ragaszkodnak hozzá?

Hát nemigen van, amihez ragaszkodnak, nincsen ilyen hagyomány... hát a keresztelő vagy a virrasztó. A virrasztóban énekelnek, virrasztanak a halott mellett két vagy három napot, egyéb nincsen.

A virrasztóban roma dalokat énekelnek? Ezek fennmaradtak?

Hát énekelnek cigányul is, magyarul is, mert vannak ilyenkor, több faluból eljönnek. Most ez maradt a temetéskor, virrasztókor.

Úgy tudom, írsz színdarabokat.

Régebb, hogy írok, már tíz éve. Saját magam meggondolom, lejegyzetem, s aztán később átalakítom, párbeszédet írok hozzá, többet írtam. Itt is előadtuk a faluban, hívtak sok helyre, Tusnádra is, Simonban is. Jött egy ötlet, leányszöktetésről volt szó, s akkor én azt átalakítottam. De nem csak azt, hogy roma színmű, másokat is írok. Ha valahol olyan helyre járok, vagy valamit meghallok, akkor azt átalakítom. Körülbelül tíz körül írtam, de egy időben nem foglalkoztam, ki maradt, ahogy így a bálók ki maradtak, akkor elmaradt, nem írtam, nem is volt időm, most megint írogatok. Sinka Tibi bácsi is mondta, hogy jól írok, s aztán összegyűjtjük, kinyomtatjuk. Ő is besegített, mert írtunk egy olyant, hogy „Erdő szélén nagy az sivaly, lárma”, szöktetésről szólt, ő is segített, roma szövegeket tett be, nagyon jó volt.

Selmennek az emberek, megnézik az előadást?

Hát sokan voltak, rengetegen voltak, azt is mondták, hogy rég nem volt ilyen jellegű színdarab, de az, hogy ott volt a Jóni zenekar, voltak énekesek, táncosok, volt sikerünk, vissza is hívtak azután még egyszer, a Szent László napokra, ide is a faluba. Csak az, hogy az anyagi része nehéz, menni ide oda, a csoport nagy...

Általában csak romák nézik meg, vagy mindenki elmegy?

Nem, rengetegen, magyarok voltak Simonban is rengetegen, de romák is, de ott másképp nézik a romákat. Vegyesen, de sokan voltak, nem is értek be a kultúrba.

Itt hogy lesz?

Itt is biztos úgy lesz, mert sokan várják, tudták, hogy mi írtuk, s mi rendeztük, kérdezték, többször, mi kor jövünk.